

Norman Ohler, Potpuna ekstaza – narkotici u Trećem Reichu, preveo Boris Perić, Zagreb: Naklada OceanMore, 2018.,

Norman Ohler dospio je svojim djelom *Potpuna ekstaza* na listu najprodavanijih knjiga *New York Timesa* 2016. godine. Prije toga, na prijelazu stoljeća okušao se kao pisac *hypertext* knjiga (trilogija *City*), žanra koji je na temelju linkova čitateljima davao određenu slobodu u krojenju priče. S obzirom da *hypertext* ipak nije zaživio, Ohler se vratio svojoj struci, novinarstvu. U ime Goetheova instituta poslan je 2004. u Ramallah gdje je pisao o životu Palestinaca, a objavio je i posljednji intervju Jasera Arafata. Nekoliko godina kasnije, Ohler je običan razgovor s prijateljem – o tome kako bi ovisnost nacista o drogi bio dobar materijal za film – pretvorio u petogodišnje istraživanje na temelju kojega je nastala ova knjiga. Koliko je knjiga postala popularna pokazuje i to da je unutar tri godine od objavljivanja prevedena na dvadeset i pet jezika. Glavna misao kojom se autor vodi je utjecaj droga na Wehrmacht i *Blitzkrieg*. Istražio je i liječničku dokumentaciju Adolfa Hitlera čime je želio prikazati utjecaj njegove ovisnosti na donošenje presudnih odluka u Drugom svjetskom ratu.

Knjiga se sastoji od predgovora, četiriju dijelova podijeljenih na šezdesetak potpoglavlja, zahvale, pogovora Hansa Mommsena i bibliografije. Kako bi bolje odgovarao temi, predgovor nosi ime *Uputa o lijeku umjesto predgovora*. U njemu autor duhovitim podnaslovima, ali i tekstom, čitatelju daje osnovne informacije o građi, istraživanjima o narkoticima u Trećem Reichu, ali i o razlozima pisanja same knjige. Ohler pisanje povijesti ne vidi isključivo kao znanost. U njemu uvijek postoje elementi fikcije i svjestan je kako će ova knjiga biti još samo jedno izobličeniije stajalište Nada se kako će ono dovesti do jasnijih spoznaja o njemačkoj povijesti u Drugom svjetskom ratu. Svjestan je i svog neuobičajenog i izravnog načina pisanja pa na samom kraju predgovora upozorava čitatelje na moguće nuspojave poput mučnine i preosjetljivosti.

Prvo poglavlje *Narodna droga metamfetamin (1922. – 1938.)* služi kao povijesni kontekst i uvod u razdoblje koje je u središtu autorova zanimanja, a to je Drugi svjetski rat. U međuratnom razdoblju Njemačka je postala glavni izvoznik droge u svijetu, a autor to povezuje s gubitkom kolonija nakon Prvoga svjetskog rata. S obzirom na to da nije imala resursa izvana, Njemačka se morala usredotočiti na proizvodnju iznutra i izvoz proizvoda. Farmaceutska industrija razvila se već u 19. stoljeću, kada su Bayerovi aspirin i heroin dospjeli na tržište, stoga je droga bila logičan izbor. Njemačka je ubrzo postala vodećim svjetskim izvoznikom droge. Autor suodnos poraza u ratu i droge vidi u Berlinu 1920-ih koji je postao simbolom eksperimentiranja i

razvrata. Ljudi su se, bježeći od poraza, odavali lako dostupnim i povoljnim drogama, najviše kokainu i morfiju.

U ovom poglavlju autor upoznaje čitatelja s trima ključnim točkama svojega proučavanja: Adolfom Hitlerom, njegovim liječnikom Theodorom Morelloom i *Pervitinom*, lijekom na bazi metamfetamina koji autor navodi kao glavni razlog uzleta njemačke farmaceutske i narkotičke industrije. S obzirom na to da će se sve troje puno opširnije razrađivati kroz ostatak knjige, u prvom se poglavlju o njima saznaju samo osnovne informacije. Ovdje Ohlerovo književno iskustvo dolazi do punog izražaja. Morella je osebujno prikazao fizički (dlakave ruke, gomoljast nos) i psihološki (kako je postao poznat i utjecajan te na koji je način uvjerio Hitlera u svoje sposobnosti i postao njegov liječnik) te slikovito razvio odnos između liječnika, njegova Pacijenta A (Hitlera) i *Pervitina*.

Ovo poglavlje služi i kao uvod u još jednu pojavu u djelu, a to su suprotnosti nacističke ideologije i njezine provedbe u praksi. Nacizam od svojega početka (kao primjer se daje *Mein Kampf*) traži ekstazu: "Odluke se (...) moraju donositi u stanjima opijenosti i oduševljenja ili po potrebi hysterije." Stoga su sva nacistička pojavljivanja u javnosti bila puna ushita. Uzevši sve to u obzir, nacisti su se žestoko borili protiv bilo kakvog korištenja droge i opojnih sredstava, a autor to dovodi u vezu sa slikom čistog Nijemca koju je Hitler preko sebe promovirao u javnosti. Kao dva glavna razloga kriminalizacije droga navode se Židovi koji truju Njemačku, ali i sami nacisti kojima je bilo kakvo korištenje opojnih sredstava mrsko, budući da se dovodi u pitanje njihovo postojanje kao jedine prave droge i ekstaze za njemački narod.

U drugom poglavlju naslovljenom *Sieg high – munjeviti rat jest metamfetaminski rat (1939. – 1941.)* proučava se korištenje droga, točnije *Pervitina*, u njemačkoj vojsci početkom Drugoga svjetskog rata. Autor povezuje uspjeh *Blitzkriega* s korištenjem metamfetamina i smatra kako njemačka vojska bez njega ne bi bila ni približno uspješna u prvim godinama rata. Ohler otvara poglavlje testiranjem raznih lijekova na vojnim časnicima u Institutu za vojnu fiziologiju, a završava porazom Njemačke u bitci za Britaniju. Za ovo poglavlje korištena su izvješća liječnika s terena, ali i vojnika koji su u razgovoru sa svojim obiteljima redovito na kraju pisama napominjali kako žele da im se pošalje *Pervitin* jer ih drži budnima i opuštenima. Za poznati "zahvat srpom" vojnici su trebali biti potpuno budni i usredotočeni nekoliko dana što bez *Pervitina* nikako ne bi bilo moguće. Kao glavni dokaz svojoj tezi autor je priložio Ukaz o sredstvu za razbuđivanje iz travnja 1940. godine kojim je korištenje *Pervitina* za vojne svrhe postalo službeno. Glavni razlog nadmoći i nepredvidljivosti njemačke vojske bila je, dakle, droga, iako se pritom ne isključuju i neke taktičke odluke i moral vojnika koji je bio toliko visok zato što su, prema autoru, Nijemci stimulirani *Pervitinom* počeli vjerovati da su nadljudi.

Pred kraj poglavlja autor opisuje i Hitlerov pogled na stvari pripovijedajući sa stajališta paranoičnoga vođe koji se boji urote svojih vojskovođa. Zbog toga je Hitler donio nekoliko pogrešnih odluka koje su utjecale na ishode borbi u Dunkirku i Velikoj Britaniji. Ohler tu opet upliće svoje književno iskustvo opisujući Hitlerova razmišljanja, ali i situaciju i okoliš na zapadnoj bojišnici.

Glavni je izvor za stanje na bojišnici dnevnik pročelnika Instituta za vojnu fiziologiju pisan dok je njegov autor Otto F. Ranke bio s vojskovođama čije su jedinice koristile najviše *Pervitina*. Zbog toga, nažalost, nema dobrog uvida u jedinice koje su ga koristile manje ili koje ga uopće nisu koristile.

Treće poglavlje *High Hitler – Pacijent A i njegov osobni liječnik (1941. – 1944.)* odnosi se na početke Hitlerove ovisnosti te samim time i početak njegova fizičkog i psihičkog propadanja. Autor ovdje pokušava povezati povijesne događaje tog vremena s Morellovim tretiranjem Hitlera. Također, velika je pažnja posvećena i samome liječniku. Kao glavni izvor pri pisanju ovog poglavlja poslužile su Morellove bilješke koje je vodio strahujući od progona Gestapa: "Tu i tamo igle su uredno zalijepljene za bilješke, kao da se htjelo prema van stvoriti dojam transparentnosti i savjesnog dokumentiranja. Jer Morell se bojao Gestapa; znao je da su osobni liječnici oduvijek živjeli opasno". Iz ovog citata, ali i u drugim navodima može se vidjeti da je Morellov strah bio temeljen na ideji kako će za moguću Hitlerovu smrt upravo on biti najodgovorniji. Pokušava to spriječiti redovitim vođenjem bilježaka, bez obzira na to koliko istine u njima zaista ima. U vrijeme borbi na Istoku Hitler je već pokazivao ovisničko ponašanje što je dovelo do raznih eksperimentiranja njegovog liječnika koji ga je pokušavao održati vitalnim za svaki javni nastup. Korištenjem narkotika Hitler je htio izgubiti dodir sa stvarnošću, što je prema Ohleru snažno utjecalo na odluke koje su se donosile, posebice kad je vojska počela ulaziti u probleme na sovjetskom bojištu. Morell se ovdje polako počinje prikazivati kao liječnik kojemu je stalo isključivo do dobiti: sve lijekove i pripravke koji su se proizvodili u njegovim tvornicama koristio je na Hitleru koji je tako postao njegov pokusni kunić.

Ohler kao glavnu prekretnicu u Hitlerovu prekomjernom korištenju droga vidi pokušaj atentata u srpnju 1944. godine nakon čega Hitler privremeno dobiva otorinolaringologa koji na njemu koristi kokain. Zbog kombinacija droga, ali i klaustrofobijske i paranoične situacije koja je vladala u bunkerima, u središte pažnje dolaze razlozi zbog kojih se Hitler nije mogao odviknuti od droga, a to je odbojnost prema stvarnom svijetu i uzaludnoj borbi. Zbog droga je i dalje ekscentrični vođa kakav je bio prije: "Nije se više *smio* vratiti razumu jer bi smjesta morao primijetiti uzaludnost i suludost čitava svijeta ili da jednostavno više nema volje za taj rat, koji je izazvao i koji je odavno za njega bio izgubljen. Iglu se neumoljivo zabadala u njegovu kožu, droga se ubrizgavala u njegove vene i onda bi stvar krenula iznova." Do kraja poglavlja autor opisuje i postupno gašenje Hitlerova organizma i drhtave ruke po kojima je ostao poznat prije svoje smrti.

U posljednjem poglavlju, *Kasni ekscesi – krvi i droge (1944. – 1945.)*, priča se o konačnom padu nacističke Njemačke, ali i očajničkim pokušajima pronalazjenja nove superdroge koja bi preokrenula rat u njihovu korist. Autor čitatelja prvi put upoznaje sa stanjem u Ratnoj mornarici koja je trebala biti zadnja nacistička šansa za preokret u ratu. Svoje droge mornarica je testirala u konc-logoru u Sachsenhausenu, a sama testiranja opisana su vrlo detaljno kako bi čitatelj mogao proživjeti sve što se tamo događalo. Također saznajemo i puno informacija o korištenju tih droga u samoubilačkim misijama mladih marinaca u podmornicama. Nedostatak šansi

za pobjedu uz pomoć droga autor pretače u potpuni nestanak droga u Hitlerovom bunkeru zbog čega je Morell dobio otkaz. U zaključku autor pokušava uvesti raspravu o važnosti osobne strane povijesnih ličnosti pri promatranju povijesnih događaja. Saznajemo glavne argumente za obje strane rasprave, ali Ohler ne donosi konačan sud. Zaključak na svoje glavno pitanje (Jesu li se droge koristile kao umjetni potencijal mobilizacije i za održavanje predvodničke klike?) ipak daje: "...to najmračnije poglavlje naše povijesti nije zastranilo zato što se uzimalo previše opojnih sredstava. Ona su samo pojačavala ono što je ionako već postojalo u zasadama."

Potpuna ekstaza predstavlja potpuno novo stajalište o razdoblju i ličnosti koji su kroz prošlost obrađivani nebrojeno puta. Prije ovog istraživanja znalo se da su nacisti u svojoj vojsci koristili narkotike, no nije bio poznat opseg njihove upotrebe, stoga je to prva veća sinteza ove teme. Smatram da je odnos Hitlera i Morella najkvalitetniji dio knjige. Na temelju liječničkih zapisa autor je uspješno rekonstruirao odnos likova u kojem vidimo njihovo uzdizanje do vrhunca moći te potpuni pad: Hitlerovo samoubojstvo i Morellov slom živaca. Ova bi interpretacija mogla biti upravo ono što je nedostajalo u proučavanju mentaliteta vođa, vojnika, ali i nacističke Njemačke. Treba navesti i mane koje su prilično očite i često se ponavljaju kroz djelo. Ohler se u svojim opisima usredotočio isključivo na one stvari koje pomažu njegovoj interpretaciji pa je izostao pogled na vojnike i dužnosnike koji nisu koristili spomenute droge. Ovdje ponovno podsjećam na dnevnik Otta F. Rankea koji je boravio tamo gdje je potrošnja *Pervitina* bila najveća. Konačno, smatram da bi prikaz odnosa i suživota raznih tipova ljudi dao puno veći i puno bolji uvid u sve što je u knjizi opisano. Moguće je i razumjeti zašto to nije uključeno s obzirom na to da autor nije povjesničar i prije pisanja ovog djela nije imao iskustva s pisanjem znanstvenih radova.

Petar Plastić

(diplomski studij povijesti)

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 14 2019.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 14 2019.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XIV, broj 14, 2019.

Glavni i odgovorni urednik
Mihaela Marić

Zamjenik glavnog urednika
Saša Vuković

Uredništvo
Matea Altić, Ivan Grkeš, Marta Janković,
Mario Katić, Igor Krnjeta, Mihaela Marić,
Petar Plastić, Saša Vuković

Urednici pripravnici
Andrija Banović, Alen Obrazović,
Alen Okreša

Redakcija
Matea Altić, Andrija Banović, Ivan Grkeš,
Marta Janković, Mario Katić, Igor Krnjeta,
Mihaela Marić, Alen Obrazović, Alen Okreša,
Petar Plastić, Saša Vuković

Tajnik uredništva
Petar Plastić

Recenzenti
dr. sc. Miroslav Bertoša
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Branimir Janković
Marko Lovrić
dr. sc. Jelena Marohnić
dr. sc. Josip Mihaljević
dr. sc. Jasmina Osterman
dr. sc. Martin Previšić
Filip Šimetin Šegvić, asist.
dr. sc. Ivica Šute

Lektura i korektura
Franka Belović, Danijel Blazsetin, Lucijan
Borić, Paula Bradić, Katarina Cukovečki,
Paula Fajt, Tanja Jelinić, Ivana Kovačić,
Ema Maglić, Mateja Papić, Borna Treska

Oblikovanje
Tomislav Vlanić

Prijevod s engleskog jezika
Mateo Gospić, Paula Fajt, Alen Obrazović

Izdavač
Klub studenata povijesti – ISHA Zagreb

Tisak
Tiskara Zelina d.d.

Naklada
Tiskano u 150 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima
izražavaju isključivo stavove i mišljenja
autora i ne predstavljaju nužno stavove i
mišljenja uredništva i izdavača

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:

Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Centar za komparativnohistorijske i
interkulturne studije Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Redakcija časopisa Pro tempore im iskreno
zahvaljuje na financijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva
Klub studenata povijesti – ISHA Zagreb
(za: Uredništvo Pro tempore),
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

Kontakt
pt.urednistvo@gmail.com